

Az Irodalmi Újság hasonmás kiadásban

A harcát megharcolt lap

A harcunkat megharcoltuk — írta búcsúvezércikke élére 1989 végén Méray Tibor, az Irodalmi Újság szerkesztője, amikor a több mint három évtizedes emigrációs lét után felfüggesztette a lap megjelenését, fenntartva a jogot arra, hogy „ha a felhők akár a világban, akár Magyarország fölött sűrűsödni kezdenek, akkor különszámokkal, vagy újbóli rendszeres megjelenéssel ismét megszólaljon az a hang, amely a magyar függetlenség, a nyugati típusú demokrácia és a szociális igazság hangja volt és marad”.

'89 végén fogalmazta meg eképpen reményeit Méray Tibor, s ha tudjuk — mint ahogy tudjuk —, hogy azóta hányan és hányan bombázták öt párizsi lakásán, s a máig fenntartott szerkesztőségi szobácskájában, hogy indítsa újra „A magyar írók lapját”, tisztelnünk kell azt az állhatatosságát, amellyel el- és elhárítja a javaslattevőket, kérelmezőket, miközben azért a szerkesztőségi szobácskák, amolyan szárazon tartott puskaporként csendes készenlétben állnak...

A harcát megharcolt Irodalmi Újság két esztendővel ezelőtt búcsút vett olvasóitól, miután a sajtószabadság eszméje diadalmasan Magyarországon. „Kívánhat-e ennél többet a sorstól egy újság? — kérdezte írásában a szerkesztő, majd hozzátette: — Csak azért fenntartani egy lapot, hogy legyen: ez öncél, de nem cél.

Betolakodni »konkurensként« a maguknak éppen most utat törő friss lapok közé, netalán megpróbálni »kamatoztatni« azt az erkölcsi tőkét, amit a patinás lapcím jelent — ennek a lapnak, a mi lapunknak nem lehet feladata.”

Minderre azért nem érdemes most emlékeztetni, mert a búcsúszámban olvashattunk egy „vakmerő tervről” is, nevezetesen arról, hogy az emigrációs Irodalmi Újságnak az 1957 és 1989 közötti lapszámain — mintegy 4500 újságdalt — hasonmás kiadásban megjelenetnének. A tervék szerint — tudhatuk meg a felhívásból — a tíz kötet egyszerre, egyidőben készül majd el. Szerkesztő tervez(ett), könyvkiadás végzett, a vállalkozás, amelyet nagyon gyorsan akartak megvalósítani, azóta is húzódtott.

A múlt esztendőben Albert Tibor, a Bethlen Gábor Könyvkiadó vezetője kereső hangú cikkben írta meg a Magyar Nemzetben, hogy az Irodalmi Újság hasonmás kiadása nem talált támogatásra, a minisztérium könyvcuratóriuma úgy ítélte meg, hogy erre nincs állami pénz. „E döntés ellenére az Irodalmi Újság meg fog jelenni, mert meg kell jelennie!” — ígérte dacosan a könyvkiadó vezetője, s most, ha nem is egyszerre, de az Irodalmi Újság első két kötete, az 1957 és 1962 közötti évfolyamok az Akadémiai Kiadó és Nyomda Vállalat közreműködésével, több szponzor — a Magyar Hitel Bank Rt., Táncsics Mihály Alapítványa, a Lakitelek Alapítvány és az OTP Fejér Megyei Igazgatósága — segítségével kézbe vehető, olvashatók.

Nincs ennek a két kötetnek előszava, bevezetője, nincsenek hozzá lábjegyzetek — csak a lapszámok

sorjájának egymás után, fontos történelmi olvasmányként, mondhatni elsőrendű forrásként.

Az Irodalmi Újság magyarországi történetét Rainer M. János Az író helye című, Viták a magyar irodalmi sajtóban 1953—1956 alcímű munkájában példamutató szakszerűséggel dolgozta fel, bemutatva, hogy az induláskor egyértelműen dogmatikus — mára már végképp olvashatatlan — újság miként vált mind határozottabb hangú, a reformeszméket vállaló és alakító, s az 1956. november 2-i, a forradalom tisztaságáért perelő, ám a gyönyörű, eszmélő és eszméltető napok mellett egyértelműen kiálló orgánummá. Ezt a forradalmi Irodalmi Újságot vitték aztán tovább az emigrációba menekülő magyar írók Londonba, majd Párizsba. 1957. március 15-én csupán egy négyoldalas „Emlékeztető”, a „Vagyunk” dokumentuma látott napvilágot, de hogy a folytatás is készül, terveződik, azt mi sem bizonyítja jobban, mint hogy éppen ebben a lapszámban kezdődik el Méray Tibor „Búcsúlevél” című kisregénye, alatta a „folytatjuk” szócskával.

Aztán május 15-én, a „minden hónap elsején és tizenötödikén” megjelenő lap Faludy György felelős szerkesztői irányítása mellett megkezdte, ki tudta akkor még, hogy három évtizedes emigrációs létét, küzdelmét. Az idegenbe kényszerült magyar értelmiségieket volt miről informálnia, az első szám szomorú szenzációja Déry Tibor letartóztatása, s a szellem embereire kötelező — majd később már-már rutinszerűvé váló — tiltakozó levelek közreadása mellett újraközlük Dérynek az 1956. május 23-i, a Béke és Szabadságban megjelent Találkozás című szép-bátor írását. Ignotus Pál pedig folytatja „nyílt levelezését”, az első számban egykori „kémhársának”, az ötvenes években vele azonos váddal letartóztatott Marosán Györgynek ír csodálkozó-szemrehányó sorokat, második levele az otthonmaradt íróhársnak, Lengyel Józsefnek, akkor úgy tűnt: a Gulag élményeiből tanulni nem tudott embernek szólt. Annak az írónak, aki a kádári Magyarországon az Élet és Irodalomban zokon vette az Irodalmi Újság újraindítását.

S ez az egyoldalú levelezés végigkíséri tulajdonképpen az Irodalmi Újság egész emigrációs történetét. Megszólítottan — de legtöbbször szólítatlanul, kérdezetlenül — írják és írják leveleiket, üzeneteiket az Irodalmi Újság szerzői „hazulról”, tudván tudva, hogy szavaik aligha jutnak el a mind bezártabb ország olvasóihoz.

Dokumentálni kell, őrizni a tiszta forradalom emlékét a mind több sárt fröcskölő rágalmaktól, s mindezt úgy, hogy közben még véletlenül se ártsanak. Hiszen az otthonmaradtak, az otthonrekedtek, a még letartóztatásra nem kerültek védelme még a teljes igazság kimondásánál is előrébbvaló...

Vélhetően nincs ok-okozati összefüggés, de így, a jövőből visszatekintve hátborzongató olvasni például az 1957 június elseji számban ezt az Eörsi István peréhez fűzött kommentár-részletet: „A súlyos íté-

let Eörsi ellen (öt esztendő — a szerk.) — a viszonylag enyhe ítéletek után, amiket Gáli József és Obersovszkyra mértek áprilisban, arra vall, hogy az írók és az értelmiség elleni hajszát fokozzák.”

A prognózis, mint ismeretes, „hibátlan” volt, ám egy hónap múlva az Irodalmi Újság kolumnás vezércikkben és nekrológizú portréban tiltakozik, s csak halványan bízik a két, áprilisban még „enyhé ítéletű” író életének megmentésében. Hisz ahogy telnek a napok, a hetek, mind egyértelműbbé válik, hogy a megegyezés helyett a megtorlás következik.

Ha magukat a híreket nem olvassuk el az Irodalmi Újság hasábjain, akkor is tudhatnánk, hogy a megjelenés idején éppen kiket tartóztattak le vagy tartanak fogságban. Bibó hírneves november 4-i nyilatkozata például 1957 novemberében nyomtatik ki az emigráció lapjában, amikor briliánsan tiszta gondolatai már nem szolgálhatnak védőknek, az éppen ezért letartóztatott szerzőt immár írásának nyilvánossága védheti — ha védheti valami egyáltalán.

1958 júliusában az Irodalmi Újság címei fekete gyászkeretben jelentek meg, Ignotus Pál vezércikkének címe, az Éjjel Magyarországon pontosan szimbolizálta azt a megdöbbentést, amit a forradalom vezéreinek kivégzése váltott ki. S ettől kezdődően az Irodalmi Újságnak vállalt és évtizedeken át teljesített feladatává lett a Nagy Imrére és mártírtársaira való emlékezés és emlékeztetés.

Az évek szálltak, mind nyilvánvalóbbá lett, hogy az emigráció nem röpké pillanat, s hogy az emigrációs létre be kell rendezkedni. Ez rezignációval és mérhetetlen türelemmel jár együtt, mindez pedig elég pontosan tükröződik a lapon is.

A kezdeti nagy politizáló publicisztika megmarad, de fokozatosan, lassan ki is egészül, a kéthetenkénti rendszerességgel megjelenő Irodalmi Újságban mind nagyobb helyet foglal el az irodalom — és környéke.

A Bethlen Gábor Könyvkiadó jóvoltából elindult faksimile kiadás első két kötete döntően az Irodalmi Újság londoni öt esztendejét öleli fel, azt az időszakot, amikor Faludy György állt a lap élén. 1962 februárjában, a lap utolsó, 10. oldalán egy rövid közlemény adja hírl, hogy a szerkesztőség áttelepül Párizsba, s ezzel változik a szerkesztő személye is, az Irodalmi Újságot „visszaveszi” Enczi Endre — a szerkesztőség szükségesnek látja hangsúlyozni, hogy mindez „nem jelenti a lap politikai és irodalmi magatartásának változását”.

Valóban vakmerőnek látszott az Irodalmi Újság hasonmás kiadásának terve 1989-ben, de mint ahogy a lap életben tartásának három évtizede során is számos gáncsoskodáson, ellehetetlenülésen kellett túljutni, most, amikor a sorozat első két kötetét kézbe vehetjük, egyértelművé válik: csak a lehetetlennel érdemes birkózni.

Életíziglen.

MURÁNYI GÁBOR